

KUNST CENTRAAL

1





Inhoudsopgave

Inleiding	3
Wat speelt er in het veld?	6
Visie	9
Wat gaan we doen?	13
Activiteitenplan	17
Bijlagen	19
Bijlage 1: Partner voor het voortgezet onderwijs – Bea Ros	19
Bijlage 2: Conclusies interviews met de POCU instellingen	31
Bijlage 3: Rapportage vragenlijst VO	34



Inleiding

Eind 2019 schreven wij de notitie 'Blik op de toekomst, cultuureducatie voortgezet onderwijs 2020-2023', de opmaat voor het plan dat nu voor u ligt. Op basis van deze notitie heeft de provincie Utrecht aan Kunst Centraal de opdracht gegeven om een rol te spelen in de verdere ontwikkeling van cultuureducatie in het voortgezet onderwijs.

In dit plan geven we richting en vorm aan deze opdracht. Als VMBO Matchmaker hebben we veel ervaring opgedaan met het voortgezet onderwijs. Scholen gaven aan dat ze behoefte hebben aan een deskundige partner die hen informeert, adviseert en inspireert ten aanzien van kunst- en cultuureducatie. Kunst Centraal kan en wil die partner graag zijn en dat beschrijven we in 'Brede Blik'.

Input

Afgelopen periode hebben wij gebruikt om onze ideeën en ervaringen te toetsen. En te leren van vergelijkbare cultuureducatie-instellingen in het land, het LKCA, lokale kunstencentra in de provincie Utrecht en natuurlijk het onderwijs zelf. Al deze input is meegenomen in dit plan waardoor het actueel is en aansluit op de praktijk. Voor Kunst Centraal, als partnerinstelling van de provincie Utrecht voor het primair onderwijs, is dit een verbreding van taken. We benutten hiervoor onze expertise, bouwen deze uit en spelen in op de behoeften van het voortgezet onderwijs.

Het voortgezet onderwijs is een complex veld om te bedienen. Er zijn grote verschillen tussen scholen én we hebben te maken met leerlingen die midden in de puberteit zitten. In dit plan beschrijven we de aanpak die hierbij past.

Activiteitenplan en spreiding

In de ontwikkeling en realisatie van het activiteitenplan zoals verderop wordt toegelicht, werken we zoveel mogelijk samen met de

lokale kunstencentra die gevestigd zijn in verschillende gemeenten in de provincie Utrecht, de POCU-instellingen¹ (zie afbeelding 1). We spannen ons in om daar aanvullend te zijn op wat er al is. In de gemeenten waar geen lokale kunstencentra zijn spelen we een directere rol in de versterking van cultuureducatie op voortgezet onderwijs (vo)-scholen. Daar betrekken we cultuuraanbieders en kunstenaars in de provincie Utrecht en landelijke experts bij.

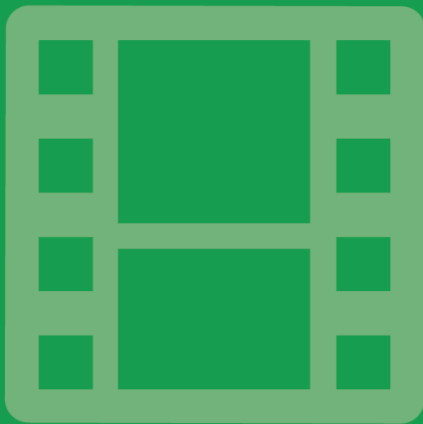
Corona-proof

Op dit moment zijn de scholen, na een periode van bijna drie maanden, net weer open. De maatregelen vanwege het Corona-virus zijn aan de orde van de dag. In de praktijk betekent dit dat niet alle leerlingen tegelijk op school zijn. Het is nog onduidelijk hoe lang deze situatie zal duren. De activiteiten die we gaan organiseren moeten daarom Corona-proof zijn. Dit vraagt om denken in mogelijkheden en creatieve, digitale oplossingen als webinars en animatiefilms in plaats van grote bijeenkomsten. Pas vanaf 2021 plannen we bijeenkomsten voor grotere groepen mensen.

¹ POCU-instellingen: Scholen in de Kunst, Amersfoort – Kunstenhuis, Zeist/De Bilt – Regiocultuurcentrum IDEA, Soest – De Muzen, Veenendaal – Aan de Slinger, Houten – De Kom, Nieuwegein – 't Klooster/KUVO, Woerden – TivoliVredenburg, Utrecht



Afbeelding 1: Spreiding POCU-instellingen provincie Utrecht



Wat speelt er in het veld?

De afgelopen periode hebben we ons verder verdiept in de praktijk: Wat zijn de landelijke trends, wat gebeurt er al in de provincie Utrecht en waar liggen de behoeften en mogelijkheden van de scholen?

Partner voor het voortgezet onderwijs

Bea Ros (Zunneberg & Ros Tekstproducties) heeft gesproken met het LKCA en vijf cultuureducatie instellingen verspreid over het land, die vergelijkbaar zijn met Kunst Centraal en die een aanbod voor het voortgezet onderwijs hebben.² Wat opvalt is dat er grote verschillen zijn tussen scholen. Er zijn scholen die het cultuuronderwijs prima op orde hebben zoals de Cultuurprofiel scholen. Maar er zijn ook veel scholen waar het draagvlak voor cultuuronderwijs bij collega's en directie ontbreekt. Er is dan ook veel behoefte aan het ontmoeten van en uitwisselen met vakgenoten. Als belangrijke ontwikkelingen in het cultuuronderwijs worden bijvoorbeeld genoemd: het belang van

² 'Partner voor het voortgezet onderwijs' is opgenomen als Bijlage 1

loopbaanoriëntatie en -begeleiding, vakoverstijgend werken en de koppeling van cultuuronderwijs met techniek, ontwerpend leren en het creatieve gebruik van nieuwe media. Deze bevindingen komen sterk overeen met de geluiden die wij als VMBO Matchmaker horen van scholen.

POCU-instellingen

Daarnaast hebben we gesprekken gevoerd met de contactpersonen van de lokale kunstencentra (POCU instellingen) in de provincie Utrecht³. De landelijke behoeften zoals die zijn gesignaleerd kwamen ook in deze gesprekken terug. Zoals de verschillen tussen scholen wat betreft de status van het vak culturele kunstzinnige vorming (ckv) en de positie van de kunstvakken. De lokale kunstencentra richten zich met hun aanbod steeds meer op het voortgezet onderwijs en ondersteunen scholen met het samenstellen en organiseren van projecten, voorstellingen en workshopdagen. De toegevoegde waarde van Kunst Centraal ligt daar vooral op het gebied van inspiratie en deskundigheidsbevordering van docenten (bijvoorbeeld het trainen van de cultuurcoördinator) het opzetten van netwerken (zoals 'Bouwen aan een ideaal ckv' en een vo POCU-netwerk) en

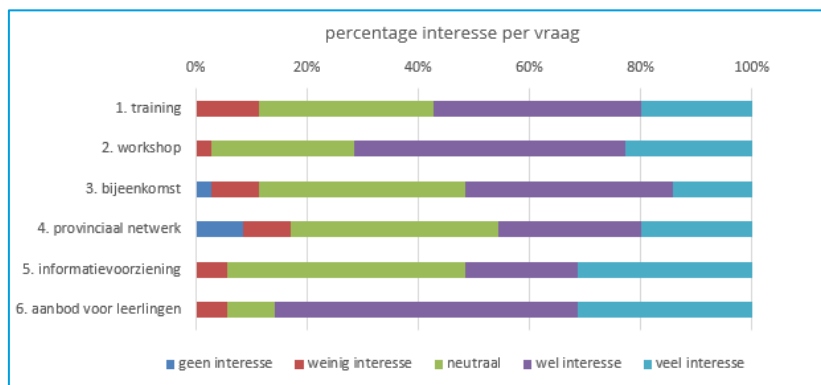
³ 'Conclusies uit interviews met de POCU-instellingen' is opgenomen als Bijlage 2

thematische bijeenkomsten bijvoorbeeld op het gebied van vakoverstijgend werken.

Scholen

Voor cultuurcoördinatoren in de provincie Utrecht hebben we een online vragenlijst ontwikkeld. We hebben ze activiteiten voorgelegd waar ze hun interesse voor konden uitspreken. We hebben ook gevraagd naar trends en ontwikkelingen op hun school.⁴ Deze vragenlijst is ingevuld door 35 personen van 30 scholen uit verschillende gemeenten in de provincie Utrecht. We hebben gezorgd voor een spreiding over alle onderwijsniveaus, van vso tot gymnasium. Op de volgende pagina staat een grafische weergave van de uitkomsten (afbeelding 2).

⁴ 'Rapportage vragenlijst VO' is opgenomen als Bijlage 3



Afbeelding 2: Uitkomsten vragenlijst scholen

Een belangrijke conclusie is dat er veel behoefte is aan aanbod voor leerlingen. Ook trainingen, bijeenkomsten en workshops voor docenten scoren hoog, zoals een training voor interne cultuurcoördinator en een workshop kunst en techniek/technologie. Deze wensen van het voortgezet onderwijs komen in het activiteitenplan terug.



Visie

Cultuureducatie is zeer waardevol voor de algemene vorming en persoonlijke ontwikkeling van jonge mensen in het voortgezet onderwijs. Kunst en cultuur daagt leerlingen uit om een creatieve, onderzoekende en kritische houding te ontwikkelen, samen te werken en problemen op te lossen. Kortom: de vaardigheden die jongeren nodig hebben in de 21^e eeuw.

"Creativiteit is onuitputtelijk. Hoe meer je het gebruikt, hoe meer je ervan krijgt."

Maya Angelou

Door het kijken, luisteren of meemaken van kunst en cultuur ervaren jongeren dat kunst kan verwonderen, reacties losmaken, amuseren of schuren. Kortom, dat het kan raken. Door zelf artistiek werk te maken, te onderzoeken en te experimenteren, leren ze hun creativiteit en verbeeldingskracht te gebruiken, talenten te

ontwikkelen en uitdrukking te geven aan ervaringen, gevoelens, gedachten en ideeën.⁵

Het is belangrijk dat jongeren hun eigen culturele omgeving leren kennen en over de vaak hoge drempel van de muziekschool of het museum stappen. Zodat ze ervaren dat die gebouwen er ook voor hun zijn. Dit geldt zeker voor vmbo-leerlingen die over het algemeen na hun schoolopleiding in de regio blijven wonen waar ze naar school gingen.

'Kunst is niet alleen leuk, maar ook belangrijk voor de hersenontwikkeling. Beter gezegd: kunst is leuk omdat het zo goed is voor onze hersenen. Het is een slijpsteen voor onze hersenschors. ... Kunstenaars leren ons beter zien, door ons steeds op een andere manier te laten kijken naar de werkelijkheid. Hierdoor is kunst voor veel mensen de ideale gereedschapskist om hun hersenen in beweging te houden.'

Mark Mieras, wetenschapsjournalist

Kunst Centraal versterkt creatieve kracht

We vinden het belangrijk dat alle leerlingen in het voortgezet onderwijs de kans krijgen om in aanraking te komen met kunst en cultuur. Kunst Centraal heeft op de scholen voor primair onderwijs een stevig fundament opgebouwd. We willen in het voortgezet onderwijs voortbouwen op dit fundament zodat de creatieve ontwikkeling doorloopt, juist gedurende de leeftijd waarop de identiteit zich in razend tempo ontwikkelt.

De expertise van Kunst Centraal zetten we ook in voor het voortgezet onderwijs. Zoals de kennis van de culturele omgeving, erfgoededucatie, partnerschappen tussen makers en scholen, trainingen op het gebied van creatieve kracht en visieontwikkeling en talentontwikkeling van docenten.

Bij Kunst Centraal hebben we niet alle kunstdisciplines zelf in huis. Daarom werken we samen met inspirerende kunstenaars en gastdocenten die expert zijn binnen hun kunstvakgebied en die ervaring hebben met het voortgezet onderwijs.

⁵ Zie ook [Curriculum.nu](https://curriculum.nu)

Doelgroep

Cultuurcoördinatoren en kunstvakdocenten zijn onze belangrijkste doelgroep. Zij zijn degenen die onderwijs verzorgen aan leerlingen; goede cultuureducatie begint bij de docent en de cultuurcoördinator. Cultuurcoördinatoren hebben vaak een ingewikkelde taak. Ze willen een vaste plek voor cultuur in het curriculum, maar voelen zich niet altijd gesteund door de schoolleiding of missen draagvlak bij collega's van andere vakken. Ze geven aan dat ze behoefte hebben aan scholing en willen collega-cultuurcoördinatoren van andere scholen ontmoeten om ervaringen en kennis uit te wisselen.

Luisteren naar leerlingen

We luisteren vooral ook naar de leerlingen zelf. Het is belangrijk dat het cultuuronderwijs goed aansluit bij hun belangstelling en leefwereld. Daarom gaan we in Klasse-Labs samen met leerlingen onderzoeken wat zij willen leren van kunst en cultuur en ontwikkelen we samen met hen -en een creatieve denktank⁶

⁶ We stellen een Creatieve Denktank samen die bestaat uit docenten, kunstenaars en opleidingen. We gaan hiervoor in gesprek met bijvoorbeeld DOX, Kunstbende en het Creative College.

cultuureducatieconcepten die door scholen en culturele aanbieders breed te gebruiken zijn.

'De trots die je voelt als je iets hebt gemaakt. Het feit dat je ervoor wordt beloond, dat je waardering krijgt van anderen. De uitdaging van steeds iets nieuws willen verzinnen. Vooral dat laatste is bij het maken van kunst heel belangrijk.'

Erik Scherder, hoogleraar neuropsychologie

Focus op het vmbo

We richten ons op alle circa 100 scholen voor voortgezet onderwijs in de provincie Utrecht, inclusief de steden Utrecht en Amersfoort. Maar we focussen vooral op het vmbo. Meer dan de helft van de leerlingen (60%) zit op het vmbo, vso en praktijkonderwijs. Als VMBO Matchmaker hebben we sinds 1 oktober 2018 deze

vormen van onderwijs goed leren kennen. Dit zijn de scholen waar de kunstvakken en het vak culturele kunstzinnige vorming (ckv) over het algemeen minder goed vertegenwoordigd zijn en waar een cultuurcoördinator vaak ontbreekt. Hierdoor komt de vmbo-leerling, vergeleken met de leerling op havo of vwo, tekort op het gebied van cultuureducatie. Daar komt bij dat deze leerlingen van huis uit minder gestimuleerd worden ⁷.

Diversiteit en inclusie

Kunst Centraal richt zich op alle leerlingen, leerkrachten en docenten in ons werkgebied. Dit is een pluriforme doelgroep. We zien het voordeel van diversiteit en willen daarvan de vruchten plukken door verschillende invalshoeken, bredere perspectieven en nieuwe verhalen in te zetten in onze programma's en projecten. We richten ons daarvoor op diversiteit in samenwerkingspartners die we betrekken bij de samenstelling van ons activiteitenplan en bij de ontwikkeling van nieuwe projecten.

"Kunstonderwijs zou beschikbaar moeten zijn voor elke leerling, op welk onderwijsniveau dan ook. Er is niets elitairs aan de beleving van kunst, je moet er alleen ooit mee in aanraking komen. Niemand doet dat uit zichzelf, geen enkele leerling zal uit eigen beweging naar het ballet, de opera of een museum willen – ik ook niet: ik had het al druk genoeg met mijn hormonen indertijd. Als wij kinderen en kunst echt serieus nemen, gaat er een wereld voor ons open. Kunstonderwijs dus: op elk leerniveau, op zwarte en op witte scholen, aan christenen, moslims, hindoes en atheïsten. Het biedt een remedie tegen de Waarheid, die elke verbeelding in ons doodt."

Ramsey Nasr, schrijver/acteur

⁷ Peter van der Zant, 'De Volgende stap'. Rapportage van een QuickScan over de stimulering van cultuuronderwijs in het vmbo. Bureau ART/Fonds voor Cultuurparticipatie, 2019.



Wat gaan we doen?

In dit hoofdstuk lichten we een aantal activiteiten toe. We richten ons op docenten en leerlingen. In het volgende hoofdstuk staat een activiteitenplan voor het schooljaar 2020-2021. Dit is een blauwdruk voor de volgende jaren.

Voor docenten

Voor de hele provincie richten wij ons op deskundigheidsbevordering van kunstvakdocenten en cultuurcoördinatoren. Zoals het trainen van de cultuurcoördinator en het organiseren van themabijeenkomsten en inspiratiedagen die plaats vinden op bijzondere, culturele locaties in de provincie Utrecht.

Daarnaast bouwen we aan netwerken waarin kennis wordt gedeeld, ervaringen en succesvolle projecten worden uitgewisseld, zoals een provinciaal ckv-vmbo netwerk waarbij de invulling van het vak ckv centraal staat en een netwerk voor de POCU-instellingen zelf.

Erfgoededucatie ontbreekt als vak binnen het voortgezet onderwijs, maar is uitermate geschikt om vakken als geschiedenis en aardrijkskunde te verbinden met cultuuronderwijs. In het primair onderwijs is Landschap Erfgoed Utrecht onze partner binnen het Cultuurprogramma. Hun kennis en expertise zullen we inzetten in het voortgezet onderwijs door samen trainingen te ontwikkelen over vakoverstijgend werken en erfgoedwijsheid.

Ook filmeducatie is geen vast onderdeel binnen het voortgezet onderwijs. Dat is een kans omdat film alom aanwezig is in onze hedendaagse beeldcultuur. Het is voor iedereen essentieel om film te leren ontdekken, kijken, maken, delen, analyseren, verbeelden en er op te reflecteren. Anders gezegd; om beeldgeletterdheid te ontwikkelen.⁸ Kunst Centraal is samenwerkingspartner van Filmeducatiehub Midden. Samen ontwikkelen we een training filmeducatie voor docenten.

Voor leerlingen

Voor de vmbo-leerling zijn er steeds meer mogelijkheden om op mbo-niveau een creatieve opleiding te volgen, zoals de Herman Brood Academie voor popmuziek en het Creative College (ROC) met

opleidingen dans, theater en techniek. Op school krijgen de leerlingen het vak LOB (Loopbaan en Beroepenoriëntatie). Maar er is behoefte om in de praktijk te ervaren welke creatieve, technische en facilitaire beroepen er uitgeoefend worden in bijvoorbeeld het theater. Met de mbo- opleidingen en het Centraal Museum, TivoliVredenburg, Museum Catharijneconvent en de Stadsschouwburg Utrecht ontwikkelen we een 'Kijkje achter de schermen'.

We ontwikkelen Klasse-Labs, projecten die het culturele bewustzijn van de jongeren vergroten en hun persoonlijke ontwikkeling stimuleren. Vragen die bij leerlingen zelf leven worden opgehaald d.m.v. een filosofisch gesprek in de klas. Wat is voor jou kunst? Waarom is het belangrijk? Als jij mag kiezen, wat zou jij dan willen doen? Een creatieve denktank vertaalt de ideeën in een kunstproject dat bestaat uit vier lessen. We werken samen met kunstenaars. De resultaten delen we, ter inspiratie, met scholen en culturele aanbieders.

Klasse-Lab is gebaseerd op het Proeftuin-project van Rijnbrink, Overijssel.

⁸ 'Filmeducatiehub Midden', aanvraag pilot filmeducatiehub midden Nederland

Breed bereik

Er gebeurt al veel in de provincie Utrecht, maar er zijn ook gemeenten waar geen lokaal kunstencentrum aanwezig is en dus een lacune in kennis en aanbod, zoals Maarssen, Wijk bij Duurstede of Bunschoten. Voor de scholen in deze gemeenten is Kunst Centraal een interessante partner. Dat geldt ook voor de stad Utrecht, waar veel aanbod is en Kunst Centraal een verbinder kan zijn.

We werken nauw samen met de lokale kunstencentra in de provincie Utrecht, de POCU-instellingen. Zij hebben goede contacten met de vo-scholen in hun gemeenten en ondersteunen hen met het samenstellen en organiseren van projecten, voorstellingen en workshopdagen. Wij betrekken deze instellingen daarom actief bij onze activiteiten en ontwikkelen samen formats voor projecten die we ten goede willen laten komen aan scholen in meerdere gemeenten. Hiervoor reserveren we budget.

Het ziet er naar uit dat een aantal scholen te laat is met een aanvraag voor de regeling Versterking Cultuureducatie VMBO. Heel jammer, want het gaat om goede concepten en bijzondere samenwerkingen. We willen deze scholen en culturele aanbieders daarom verder helpen met de uitvoering van hun plannen.

Docenten	Leerlingen	Overkoepelend
▪ Scholennetwerk ▪ Netwerk CKV vmbo ▪ Invulling van het vak CKV ▪ Uitwisselen van good practices ▪ Trainingen ▪ Landelijke training cultuurcoördinator vo opzetten ▪ Visieontwikkeling ▪ Workshops ▪ Inspiratiedagen op bijzondere locaties ▪ Kunstenaars inspireren docenten ▪ Informatie-bijeenkomsten	▪ Ontwikkeling passend aanbod ▪ Kijkje achter de schermen ▪ Klasse-Labs	▪ Ontwikkeling projectformats i.s.m. POCU ▪ Doorontwikkeling plannen scholen vmbo regeling ▪ Netwerk POCU (vo) ▪ Klankbordgroep ▪ Expertise po inzetten voor vo ▪ Informeren over: ○ Kunstinhoudelijke ontwikkelingen ○ Actueel aanbod ○ Onderwijs-ontwikkelingen ○ Curriculum.nu ○ Subsidie-regelingen ○ Fondsen
Maatwerk		

Marketing en communicatie

We passen onze huidige website aan zodat er een duidelijke plek is voor het voortgezet onderwijs. Cultuurcoördinatoren, kunstvakdocenten, afdelingsleiders en directies vinden hier alle informatie over de activiteiten die we initiëren. Ze kunnen er ook terecht met vragen over maatwerk, 'good practises' en een overzicht van sites waar informatie te vinden is over relevante kunstinhoudelijke thema's, actuele onderwijsontwikkelingen (LKCA) en subsidieregelingen. Met regelmaat ontvangen alle scholen ook een nieuwsbrief en ze worden op de hoogte gehouden via sociale media. Ook maken we gebruik van bestaande kanalen die bekend zijn binnen het onderwijs zoals het vakblad Kunstzone.

Doelen

De ambitie van Kunst Centraal is om in deze beleidsperiode minimaal 60% van de scholen te bereiken. Kunst Centraal en de POCU-instellingen samen hebben het totaal van scholen voor voortgezet onderwijs in de Provincie Utrecht goed in beeld. De vragenlijst heeft ook gefungeerd als een eerste kennismaking met Kunst Centraal. Hier borduren we op voort.

Van belang is dat we onderzoeken wat het voortgezet onderwijs in de toekomst nodig heeft om cultuureducatie op een kwalitatieve en structurele manier onderdeel te laten zijn van het curriculum. We kijken naar de infrastructuur en expertise die hierbij nodig is.

Onze doelen voor de periode tot 2024:

- We bereiken minimaal 60% van alle scholen met advies, bijeenkomsten en workshops.
- Tot 2024 behalen 10 docenten een landelijk certificaat voor de ICC cursus voortgezet onderwijs.
- We ontwikkelen minimaal 6 formats in samenwerking met POCU-instellingen die voor alle scholen in de regio toe te passen zijn.
- We ontwikkelen 10 Klasse-Labs. Hier zijn 200-250 leerlingen bij betrokken. De concepten worden gedeeld en zijn te gebruiken door alle scholen.
- We onderzoeken welke ondersteuning het voortgezet onderwijs nodig heeft om cultuureducatie structureel en gedegen onderdeel te laten zijn binnen hun curriculum.

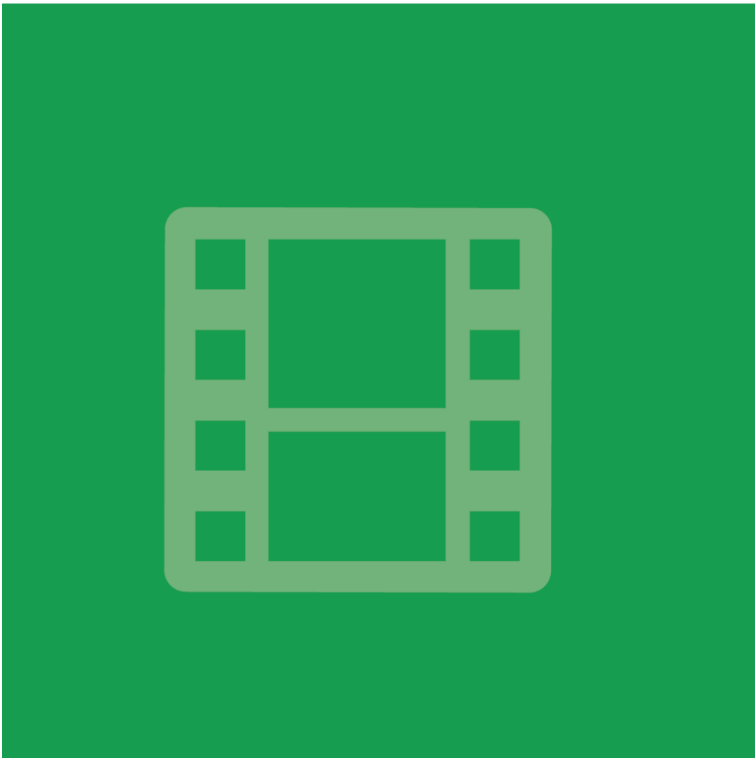


Activiteitenplan

Op de volgende bladzijde staat het activiteitenplan voor het schooljaar 2020-2021.

De eerste periode gebruiken we voor onderzoek en ontwikkeling: thema's, activiteiten en projecten verder uitdenken en ontwikkelen, bouwen aan persoonlijke relaties met vo-scholen en het opzetten van een netwerk van voortgezet onderwijs- en kunsteducatieprofessionals. We zijn doorlopend beschikbaar voor Op maat-vragen van scholen. Uit de vragenlijst blijkt dat hier veel behoefte aan is. Met onze Creatieve Denktank komen we op een aantal momenten samen om de activiteiten te evalueren. Op basis van de ervaringen uit het eerste schooljaar vullen we de activiteiten voor de volgende schooljaren specifiek in, passen aan waar nodig of gewenst en anticiperen op wensen, behoeften en mogelijkheden.

Activiteitenplan 2020-2021									
September '20	Oktober '20	November '20	December '20	Januari '21	Februari '21	Maart '21	April '21	Mei '21	Juni '21
Overkoepelend									
Onderzoek & Ontwikkeling: thema's verder uitwerken, opbouwen relaties met scholen en netwerk professionals									
Scholen informeren via website, sociale media en nieuwsbrieven									
Doorontwikkeling plannen scholen vmbo regeling									
			Ontwikkeling formats met POCU instellingen						
	Bijeenkomst POCU				Bijeenkomst POCU				
Docenten									
					Feestelijke inspiratiedag				
		Netwerk cultuur-coördinator					Netwerk cultuur-coördinator		
				Training filmeducatie					
						Workshop docenten creatief proces			Workshop docenten kunst & techniek
Training cultuurcoördinator vo opzetten i.s.m. LKCA									
Leerlingen									
			Ontwikkeling en uitvoering 'Kijkje achter de schermen'						
						Pilot Klasse-Labs			
Maatwerk									



Bijlagen

Bijlage 1: Partner voor het voortgezet onderwijs – Bea Ros

1. Inleiding

Sinds 2018 heeft Kunst Centraal met de vmbo-matchmaker al contacten opgebouwd met scholen in het voortgezet onderwijs (vo). De Provincie Utrecht heeft ons opdracht gegeven om in de komende beleidsperiode (2020-2023) cultuureducatie in het vo verder uit te breiden. Hiervoor is jaarlijks circa € 290.000-€ 350.000 aan provinciale subsidie beschikbaar.

In de notitie 'Voortgezet onderwijs: blik op de toekomst' hebben we de eerste contouren geschetst: een focus op vmbo, vso en praktijkonderwijs (hierna kortweg: vmbo) en bundeling van onze dienstverlening in drie programma's: samen brengen, samen leren en samen vernieuwen.

Om te leren van ervaringen en inzichten elders zijn gesprekken met vijf zusterorganisaties en met het LKCA gevoerd (zie bijlage). De vijf

collega's kiezen vergelijkbare rollen als Kunst Centraal: informeren, uitwisselen, adviseren, stimuleren, inspireren en innoveren. Ze willen een deskundige en meedenkende partner zijn voor scholen en docenten, en ondersteunen culturele instellingen om passend aanbod voor het vo te ontwikkelen. Deze notitie vat, na een korte schets van kunstvakken in het vmbo, de rode draden uit alle gesprekken samen, met tips en inspirerende praktijkvoorbeelden van collega's voor Kunst Centraal.

2. Kunstvakken in het vmbo

Op teldatum 1 oktober 2019 volgen 994.626 leerlingen onderwijs in het vo.⁹ In het derde leerjaar zit daarvan ruim de helft in het vmbo en praktijkonderwijs, een vijfde op de havo en een kwart op het vwo.¹⁰ Cultuuronderwijs in het vmbo komt in alle leerjaren aan bod. Meemaken en zelf maken staan centraal, reflectie op eigen en andermans werk, hoewel een kerndoel, komt vaak minder uit de verf. Voor de onderbouw is er het verplichte leergebied kunst en cultuur en in de bovenbouw het verplichte vak 'Kunstvakken inclusief CKV'. Leerlingen sluiten dit af met een schoolexamen (dus geen landelijk centraal schriftelijk examen). Scholen bepalen zelf hoeveel uur ze aan dit vak besteden en of ze er wekelijks aandacht aan besteden of het

programma concentreren in projectdagen of -weken (zie voor voor- en nadelen van elke keuze: [SLO](#)).

Leerlingen van vmbo-t/gl kunnen dans, drama, muziek of beeldend als eindexamenvak kiezen. Ze doen dan een centraal schriftelijk examen en een praktijkexamen. In 2016-2017 koos 9% van de vmbo-leerlingen daarvoor; het gemiddelde voor vmbo tot en met vwo samen is 14%. Beeldend is overal het meest populair, op afstand gevolgd door muziek, drama en, minst populair (of minder aangeboden) dans (zie: [LKCA](#)).

Sinds de vernieuwing van het vmbo in 2016 heeft beroepsvoorbereiding een steviger plek gekregen in de beroepsgerichte leerwegen. Leerlingen kiezen in de bovenbouw een (vak)profiel waarbinnen ze enkele beroepsvoorbereidende keuzevakken moeten volgen: vier voor leerlingen op vmbo basis en kader, twee voor de gemengde leerweg. Er is inmiddels een groot scala aan keuzevakken, waaronder enkele cultuurgerelateerde, zoals Dans-, acteer- en zangactiviteiten, Gamedesign, Fotografie en Mode en design.

⁹ Bron: [Onderwijs in cijfers](#).

¹⁰ Bron: [Staat van het onderwijs 2020](#), p. 82.

3. Samenwerking met het voortgezet onderwijs

Alle bevroagde collega's hebben dienstverlening voor het vo. Ze fungeren bijvoorbeeld als vraagbaak (LKCA), regelen vervoer naar musea (K&C), initiëren proeftuinen voor onderwijsvernieuwing in co-creatie (FleCK, Rijnbrink en KCR) en organiseren inspiratiedagen, netwerkbijeenkomsten, festivals en CKV-dagen (bijna iedereen). Degene met de langste staat van dienst in het vo is Kunstloc Brabant, die de gelden van CMK vanaf het begin (2013) ook inzette voor het vo. De meesten zijn rond 2017 ingesprongen, met gemeentelijke of provinciale subsidie.

Cultuur Loper Brabant: visieontwikkeling

Met de CMK-gelden heeft Kunstloc Brabant de Cultuur Loper ontwikkeld, een programma om scholen te helpen hun cultuuronderwijs te verbeteren. Van meet af aan heeft ze dit ook ingezet voor het vo, zij het op kleinere schaal dan in het po. Op dit moment werken twaalf vo-scholen met de Cultuur Loper.

Het programma (coaching, scholing en een online instrument) is erop gericht scholen een eigen visie op (cultuur)onderwijs te laten formuleren: wat zijn onze ambities, wat willen we onze leerlingen meegeven en hoe kunnen we cultuur inzetten om jongeren te laten groeien? Lokale intermediairs, door Kunstloc getraind in gesprekstechnieken, voeren hierover gesprekken met de directie, de cultuurcoördinator en, idealiter,

(leden van) het schoolteam. Ze gaan voorbij de 'doe-modus' van docenten: de intermediairs zijn er niet om snel even iets te regelen, maar om de school te helpen de eigen ambities en visie scherp te formuleren. Daarna helpen ze de school bij het invullen van lessen en culturele activiteiten. Waar nodig en gewenst volgt (team)scholing en deskundigheidsbevordering. Hoe vakgerichter een school is, hoe lastiger het visietraject is, merkt Kunstloc. Omgekeerd geldt dat komen tot een gezamenlijke visie de onderlinge betrokkenheid en het draagvlak voor cultuuronderwijs een enorme boost kan geven.

Drie van de vijf steunfunctie-instellingen bedienen het hele vo, van praktijkonderwijs tot en met vwo (K&C, Kunstloc en KCR), de andere twee kiezen net als Kunst Centraal voor een focus op het vmbo en praktijkonderwijs. Reden om de volle range te bedienen is om zo doorlopende lijnen en, op scholengemeenschappen, een schoolbrede visie op cultuuronderwijs te bevorderen. Bovendien werkt op die scholengemeenschappen een en dezelfde kunstdocent vaak zowel in het vmbo als havo/vwo. Zoals iemand stelt: 'Het profiel van de vakdocent houdt niet op bij vmbo, het is zonde om dan havo/vwo niet mee te nemen. Investeer vooral in de docent, daar haal je echt je winst.'

Wel komt door de Regeling versterking cultuureducatie vmbo en praktijkonderwijs het zwaartepunt meer te liggen op die niveaus.

Zoals een van hen zegt: 'Het praktijkonderwijs en vmbo hebben onze ondersteuning het hardst nodig, daar zetten we vooral onze actieve vormen van dienstverlening in, zoals de proeftuinen.'

Waar moet Kunst Centraal volgens haar collega's rekening mee houden in de samenwerking met het vo en waar liggen kansen? Hieronder schetsen we enkele aandachtspunten.

Behoeften en knelpunten

Het vo is, zo meldt iedereen, een complexer en onoverzichtelijker veld om te bedienen dan het primair onderwijs. Gun jezelf tijd om je daarin te nestelen, zoals een collega zegt. Een belangrijk verschil is bovendien dat je als ondersteuningsinstelling in het vo met vakdocenten te maken hebt. Je hoeft hen niet uit te leggen hoe je een dramales geeft of hoe je leerlingen leert schilderen. 'Ze weten wat ze willen en waarom cultuur belangrijk is.' Ze hebben andere behoeften en worstelen met andere zaken dan leerkrachten in het po. Zelf heeft Kunst Centraal al een eerste behoeftepeiling gedaan onder vo-docenten in de provincie Utrecht (bijlage 2, Blik op de toekomst). Collega's elders onderschrijven en herkennen de uitkomsten daarvan, zoals de grote verschillen tussen scholen en draagvlak als knelpunt.

Status en draagvlak

Ook de collega's horen vaak dat CKV- en kunstdocenten zich alleen voelen staan. 'Ze voelen zich een eiland, de verbinding met collega's van andere vakken is echt een uitdaging', zoals iemand zegt. Docenten hebben dan ook veel behoefte om (gelijkgezinde) collega's van andere scholen te ontmoeten, om ervaringen en kennis uit te wisselen en zich te laten inspireren.

Netwerken: Rotterdams CKV

Eén grote vaksectie. Zo omschrijft Rotterdams CKV zichzelf. Binnen dit netwerk ontmoeten zo'n 85 docenten en educatief medewerkers elkaar en wisselen ze kennis en ideeën uit. KCR heeft het netwerk opgestart; ze organiseert en begeleidt de bijeenkomsten en houdt de bijbehorende Facebookpagina bij. Eerder waren er zes bijeenkomsten per jaar, nu is overgegaan tot twee grotere en stevige themabijeenkomsten en daarnaast wat lossere pizzasessies van vijf tot zeven uur 's avonds.

KCR zoekt nog een nieuwe naam voor het netwerk, want de reikwijdte is inmiddels veel breder dan alleen CKV, ook het cultuuronderwijs in de onderbouw hoort erbij. Op dit moment is havo/vwo nog wel in de meerderheid en trekt het netwerk bovendien vooral docenten beeldend en drama en amper muziekdocenten. Dat mag ook anders, te meer daar KCR minder mikt op vakinhoud, maar juist de discussie over de bredere rol en betekenis van cultuuronderwijs wil aanzwengelen.

Docenten kloppen vaak aan met vragen hoe ze het draagvlak voor hun vakken kunnen vergroten. 'Kunst en cultuur zijn op het vmbo nog heel vaak een ondergeschoven kindje. Vooral aparte vmbo-scholen hebben weinig kunstdocenten en geen cultuurcoördinator', zegt iemand.

Een knelpunt is het afkalvende imago van kunstvakken, vooral ook bij ouders, waardoor steeds minder leerlingen een kunstvak als examenvak kiezen. Sommige scholen hebben moeite klassen vol te krijgen. Dat maakt het nog moeilijker draagvlak bij de directie te krijgen. Als steunfunctie-instelling kun je docenten helpen om de meerwaarde van cultuuronderwijs voor de hele school voor het voetlicht te brengen. Een instelling zegt daarover: 'Dankzij Curriculum.nu is er nu een vocabulaire om die meerwaarde duidelijk te maken, namelijk werken aan persoonsvorming. Zo kijken schoolleiders én decanen daar nog niet naar. Die zeggen snel: dit is geen serieus vak waar je later wat aan hebt.'

Informatiebehoeften

Overigens leeft Curriculum.nu (CN) onder veel docenten nauwelijks en voor kunstdocenten is dat niet anders. Ze vragen niet uit zichzelf om informatie daarover, is de ervaring van het LKCA. Toch loont het om als steunfunctie-instelling CN toch onder de aandacht te brengen, omdat de grote opdrachten een mooi vergezicht bieden op

wat een docent met zijn vak allemaal kan doen. Anders dan bij de meeste leergebieden van CN geniet het leergebied Kunst & Cultuur veel draagvlak onder vakgenoten.

Docenten kloppen wel zelf aan met vragen over geschikt cultureel aanbod voor hun leerlingen, het aanvragen van subsidie, vakoverstijgend werken en het verweven van meer draagvlak voor hun vakken. Ze staan open voor vernieuwing en co-creatie, maar dat is eerder iets om hen toe uit te nodigen dan dat ze daar zelf om vragen, is de ervaring van collega's in andere provincies.

Design thinking voor onderwijsvernieuwing

De provincie Flevoland vroeg FleCK om het succes van het po-project Culturele Haven, waarin leerlingen kennismaken met hun culturele omgeving, een vervolg te geven in het vo. Zo ontstond het co-creatieproject Samen bouwen aan Flevolandse cultuur (2018-2020). Zeven vmbo-scholen ontwierpen volgens de methodiek van design thinking cultuuronderwijs. FleCK werkte daarvoor samen met het Rotterdamse bedrijf Zeewaardig Service Design. Tijdens zogeheten design sprints doorliepen docenten, schoolleiders en culturele en lokale partners samen het ontwerpproces: onderzoek doen naar de leerling, ideeën genereren en analyseren, een eerste prototype ontwerpen en deze beproeven in de klas.

Design thinking prikkelt om voorbij gangbare oplossingen en patronen te denken. Dat was even wennen. Docenten gaven nogal eens een vrij

traditionele invulling aan hun ideeën en moesten leren echt vanuit de leerlingen te denken en aannames te bevragen: kunnen je leerlingen dit echt niet en waarom denk je dat ze dit niets vinden? FleCK hoorde van docenten terug dat leerlingen zich door deze aanpak meer gezien voelden. Niet elke bouwsteen of prototype is al perfect, maar is het wel gelukt de mindset van docenten te veranderen.

Het bleek lastig om scholen drie jaar te binden. Van de zeven starters zijn er nu nog drie over. Twee scholen haakten af en twee kozen voor een maatwerktraject (waarvan eentje door fusieperikelen stilligt). Een leerpunt voor FleCK is om dit traject niet aan te gaan met jonge beginnende docenten en per school met minimaal twee docenten te werken, zodat personele wisselingen minder roet in het eten kunnen gooien. Een ander leerpunt is de rol van culturele partners. Aanvankelijk bleef die beperkt, omdat de vragen van scholen leidend waren. Dat leidde in de praktijk tot onduidelijkheid. In de volgende co-creatiepilot, Studio VMBO (vanaf 2020), krijgen lokale partners vanaf het begin een stevige rol en worden ze meegenomen in de methodiek. FleCK wil in elk geval lokale partners trainen om zelfstandig scholen te begeleiden in het ontwerpproces volgens design thinking.

Personele wisselingen

Vrijwel alle collega's noemen de vele personele wisselingen op scholen als knelpunt. Dat zorgt ervoor dat goede contacten opeens

wegvallen of dat, bij een nieuw directielid of teamleider, het roer om gaat.

Onder docenten is de werkdruk groot, met veel burn-out. Ook dat kan samenwerking bemoeilijken. Als steunfunctie-instelling is het daarom zaak te laten zien dat je niet de zoveelste glanzende flyer in hun brievenbus duwt, maar dat je een meedenkende partner bent die het werk van docenten kan verlichten en voeden.

Contacten leggen en onderhouden

Alle collega's benadrukken: samenwerken met het vo is mensenwerk. Je moet veel investeren in persoonlijke contacten met docenten. Zorg dat je hun taal spreekt. 'Als je het hebt over "leerkrachten" nemen ze je niet meer serieus', zoals iemand zegt. Zorg als steunfunctie-instelling dat je alle kunstvakdisciplines in huis hebt, adviseert een ander, en laat zien dat je op inhoudelijk niveau van wanten weet, dus een deskundige partner bent.

Iedereen onderhoudt contacten met CKV- en kunstdocenten, al dan niet via de lokale intermediairs. Bij langduriger projecten, zoals de proeftuinen of visieontwikkeling, is er ook contact met de schoolleiding en legt men samenwerkingsafspraken in contracten vast. Want: 'Als je wilt werken aan de bredere betekenis van cultuur

voor de school, heb je een breder draagvlak nodig.'

Warme contacten werken het beste. Houd ze warm door regelmatig (2-3 keer per jaar) een nieuwsbrief te sturen. Een actieve Facebookpagina is een laagdrempelige manier om ook nieuwe contacten te krijgen, is de ervaring in Rotterdam en Brabant. Een enkele keer werken collega's met brede mailings. Om scholen te attenderen op het proeftuinproject mailde Rijnbrink bijvoorbeeld alle vo-scholen, wel gericht op naam van directeur en CKV-docent. Maar dat is, zeker gezien de vele personele wisselingen, veel werk. Richt je je vooral op de voorlopers of juist op scholen waar weinig gebeurt? Het eerste is makkelijker, het tweede wellicht meer nodig. Zo kiest KCR bewust voor de strategie van verleiding om scholen te bereiken waar nog weinig gebeurt aan kunst.

WIRED: de kunst van de verleiding

Tijdens WIRED staat een Rotterdamse vo-school één dag helemaal in het teken van kunst. Deze festivals op maat ontwikkelt KCR in samenspraak met een school; de vraag van de school bepaalt het aanbod.

KCR zet deze voor het vo gratis festivals in als verleidingsinstrument voor scholen waar ze nog nauwelijks contact mee heeft, waar weinig gebeurt aan kunst dan wel waar de directie overtuigd moet worden van de waarde van cultuuronderwijs. Naderhand gaat KCR met het schoolteam in gesprek: hoe bouwen we hierop voort en wat is daarvoor nodig? Ze begeleidt de school dan desgewenst in een cultuurtraject. Niet altijd wegen

de opbrengsten op tegen de kosten. KCR wil daarom naast de grootse festivaldagen ook kleinere varianten, om met minder kosten wellicht meer impact te hebben.

Om scheve ogen te voorkomen bij culturele instellingen (die zelf bijvoorbeeld tegen betaling een festival organiseren op scholen) benadrukt KCR ook bij hen die activerende functie. De festivals zorgen er juist voor dat scholen instellingen leren kennen en later zelf weten te vinden.

Financiering

Opvallend is dat veel collega's diensten gratis aanbieden. Ze bekostigen die uit hun eigen budget voor vo of uit subsidiegelden (FCP, provincie, gemeente). Zelfs voor grotere en intensievere projecten als de proeftuinen in Rotterdam, Flevoland en Overijssel hoeven scholen niets te betalen.

K&C maakt onderscheid tussen adviserende en initiërende taken als steunfunctie-instelling en puur organisatorische taken ('projectorganisatie'). Dat eerste is grotendeels gratis, voor het tweede betalen scholen: vervoer naar musea of een cultuurmenu of workshops voor het vo. 'Met dat laatste hebben we geen inhoudelijke bemoeienis, dat regelen we gewoon voor hen en daarvoor geldt: u vraagt, wij draaien.'

In Brabant betalen docenten een toegangsprijs voor de inspiratiedag (80-100 euro); bij het Cultuur-Lopertraject is de coaching gratis, maar betalen scholen 25% van de scholing. 'Voor vo-scholen is het geen probleem om voor scholing te betalen, daar is budget voor. Er blijft zelfs cultuurgeld liggen', stelt Kunstloc. Ze helpt docenten dan ook bij budgettering en het maken van begrotingen voor cultuuronderwijs. Tijd is voor docenten en scholen eerder het probleem dan geld, stelt ook het LKCA. Overleg over hoe en wanneer docenten vrijgemaakt kunnen worden op momenten dat je iets organiseert, is daarom belangrijker dan de prijs die je ervoor vraagt.

Door scholen mee te laten betalen draag je uit dat cultuuronderwijs het waard is om geld aan te besteden. Elke school wil wel een cadeautje hebben en iets een jaartje uitproberen, maar als het geld verdwijnt, verdwijnt ook de inzet. Scholen laten (mee)betalen stimuleert daarentegen betrokkenheid bij, bewuste keuzes voor en daarmee borging van (nieuw) cultuuronderwijs.

Trends en ontwikkelingen

Als belangrijke ontwikkelingen in het (cultuur)onderwijs waar je als steunfunctie-instelling bij kunt aanhaken, zijn genoemd:

¹¹ Zie ook: Peter van der Zant, *De Volgende stap. Rapportage van een QuickScan over de stimulering van cultuuronderwijs in het vmbo*. Bureau ART/Fonds voor Cultuurparticipatie, 2019.

- toenemend belang van creativiteit in de beroepspraktijk na het vmbo¹¹
- groeiend belang van loopbaanoriëntatie & -begeleiding (LOB)
- curriculumherziening: meer aandacht voor persoonsvorming
- laaggeletterdheid¹²
- gelijke kansen (zie ook hierna bij CMK3)
- gepersonaliseerd leren
- meer werken in leerpleinen en vakoverstijgend werken
- vloeiender overgangen: po-vo (10-14/15-scholen) en vmbo-mbo
- koppeling cultuuronderwijs en burgerschapsonderwijs
- koppeling kunst en techniek/ontwerpend leren
- maakonderwijs
- digitale geletterdheid & nieuwe media, te verbinden met digitalisering in de kunsten
- authentieke kunsteducatie: aansluiting bij de leef- en belevingswereld van leerlingen

CMK 3

Tot nu toe was het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) alleen gericht op het primair onderwijs, al nam bijvoorbeeld Kunstloc

¹² De PISA-resultaten over 2018 lieten zien dat bijna een kwart van de Nederlandse vijftienjarigen onvoldoende leesvaardig is om zelfstandig mee te doen aan de maatschappij. Zie: <http://www.pisa2018.nl/>

Brabant meteen vanaf het begin ook het vo erin mee. Voor de nieuwe beleidsperiode 2021-2024 wordt de aparte Regeling versterking cultuureducatie in het vmbo en het praktijkonderwijs ingevoegd bij CMK. Het is overigens binnen CMK3 niet verplicht aandacht aan het vo te besteden, de penvoerders zijn vrij om daar wel of niet voor te kiezen.

Vrijwel alle collega's zijn van plan CMK3 ook te benutten voor het vo. Alleen FleCK doet dat voorlopig niet, omdat ze subsidietoekenning van de provincie heeft voor het vmbo en ze voorlopig geen uitbreiding nodig heeft dan wel kan behappen.

Hoewel de precieze criteria nog niet bekend zijn, is wel duidelijk dat een van de speerpunten in CMK3 gelijke kansen wordt. Dat betekent bijvoorbeeld extra aandacht voor scholen die tot nu toe weinig werk maken van cultuuronderwijs (dat geldt vooral voor po). Daarnaast staat de verbinding binnen- en buitenschools centraal. In het vo kun je kunstactiviteiten benutten om leerlingen die dreigen uit te vallen op school binnenboord te houden; dat komt dan meteen ook gelijke kansen ten goede. Maar ook een betere aansluiting en voorbereiding van binnenschoolse lessen op buitenschoolse activiteiten (al dan niet onder leiding) valt hieronder.

Deskundigheidsbevordering docenten

Via netwerkbijeenkomsten en inspiratiedagen bevorderen collega's kennisdeling tussen docenten en tussen docenten en culturele instellingen. Ze organiseren ook workshops of thema-avonden, bijvoorbeeld rondom visual thinking, subsidie aanvragen of vakoverstijgend werken.

Vanuit het vo-consulentenuitnodiging van het LKCA zijn mensen van KCR, Kunstloc, K&C en FleCK bezig een training voor cultuurcoördinatoren op te zetten. Het LKCA mag zo'n training formeel niet aanbieden, maar ondersteunt de consultants wel. Het gaat om een landelijk uniforme training die, idealiter, gecertificeerd is. Wanneer deze van start kan gaan en wie die zal geven, is nog onduidelijk.

De samenwerking met hogescholen staat nog veelal in de kinderschoenen, al zijn enkele collega's (KCR, Kunstloc) bezig daar meer werk van te maken. Hogescholen hebben door hun alumni-beleid zicht op (na)scholingsbehoeften van docenten.

Steunfunctie-instellingen zouden daarin een rol kunnen vervullen.

KCR stelt daarbij: 'Op vakinhoudelijk niveau is het vooral een zaak van de opleidingen, maar nascholing op beleidsniveau, zoals wat cultuuronderwijs op onze school kan betekenen, past bij onze rol.'

4. Samenwerking met culturele instellingen

Net als Kunst Centraal zien de collega's hun rol nadrukkelijk als aanvullend op die van culturele instellingen en lokale intermediairs. Ze ontwikkelen geen eigen aanbod en maken duidelijk dat ze geen concurrenten zijn. Ze ondersteunen culturele instellingen om passend aanbod te ontwikkelen voor vo-scholen en organiseren ontmoetingen tussen beide partijen.

Passend aanbod

Door de Regeling cultuureducatie vmbo en praktijkonderwijs is het aanbod voor deze doelgroep de laatste jaren gegroeid. Er zijn veel meer programma's die proberen aan te sluiten bij de interesses en leefwereld van vmbo-leerlingen. Toch blijft volgens de QuickScan van Bureau ART het aanbod voor het vmbo achter bij dat voor het havo/vwo en zijn cultuuraanbieders zich te weinig bewust van de verschillen tussen de diverse leerwegen in het vmbo.¹³

Dat het vmbo een moeilijker doelgroep zou zijn dan havo/vwo zoals de QuickScan stelt, onderschrijven niet alle collega's. Vmbo'ers zijn

juist recht voor de raap en direct, havisten en vwo'ers vaak afwachtender en blijven te veel in het hoofd zitten.

Alle collega's wijzen erop dat culturele instellingen slecht op de hoogte zijn van wat er leeft in het vo. Waar vraaggestuurd werken in het vo al jarenlang het credo is, valt op dat culturele instellingen voor het vo nog vaak blijven hangen in hun eigen aanbod. Ze verwachten ten onrechte dat steunfunctie-instellingen hen helpen hun kant-en-klare aanbod te slijten bij scholen ('kun je scholen voor me regelen?'). Collega's kiezen juist voor een coachende rol: culturele instellingen voorlichten over kenmerken van het vo en hen stimuleren tot samenwerking en co-creatie. Zoals een collega stelt: 'We dagen hen uit na te denken over welk verhaal ze jongeren willen vertellen en hoe ze docenten aan zich kunnen binden. Het is arrogant om te denken dat scholen wel naar jou te komen. Zorg dat je in gesprek komt, luister eerst en zorg dat je weet wat er in onderwijs gebeurt. Pas als er wederzijdse interesse is, gebeuren er dingen.'

¹³ Zie Peter van der Zant, *De Volgende stap. Rapportage van een QuickScan over de stimulering van cultuuronderwijs in het vmbo*. Bureau ART/Fonds voor Cultuurparticipatie, 2019, pp. 3-4.

Culturele safari: VMBGO!

'We willen graag wat verder weg met onze leerlingen.' Die vraag vanuit vmbo-b/k was voor K&C aanleiding om najaar 2019 VMBGO! te organiseren, een CKV-dag waarop leerlingen uit 3 vmbo per bus een safari maken langs culturele activiteiten in stad Groningen. Waar havisten en vwo'ers zelfstandig naar de schouwburg in de grote stad kunnen, moet je vmbo-leerlingen meer bij de hand nemen.

Ter voorbereiding polste K&C de wensen bij scholen. Uiteindelijk rolde er een programma uit de bus met 72 workshops, rondleidingen, voorstellingen en exposities. Zeven scholen met samen in totaal zeshonderd leerlingen en veertien instellingen namen deel. Scholen waren enthousiast en tekenden meteen in voor de volgende editie. De instellingen vonden het prettig dat iemand die zelf geen aanbod heeft, alles organiseerde. Als neutrale partij kon K&C instellingen coachen en prikkelen na te denken over hun aanbod en over een andere aanpak dan gebruikelijk. Zo ontstonden mooie crossovers, zoals een samenwerking van het scheepvaartmuseum met een urban artist.

Voor de pilot kreeg K&C, naast bijdrages van culturele instellingen en scholen, aanvullend gemeentelijk budget. Komend schooljaar vindt de tweede editie plaats en K&C wil de dag structureel in haar dienstverlening opnemen. Aandachtspunt daarbij is, aldus K&C, om niet alleen regelneef te zijn, maar ook oog te houden voor de inhoudelijke en relationele kwaliteit van haar dienstverlening.

Verbinden en ontmoeten

Alle collega's werken aan het bijeenbrengen van scholen en (educatief medewerkers van) culturele instellingen en intermediairs. Tijdens inspiratiedagen, CKV-dagen en culturele roadtrips kunnen docenten (en vaak ook hun leerlingen) kennismaken met het aanbod in hun omgeving en tijdens pizza-avonden, inspiratiecafés en netwerkbijeenkomsten gaan beide partijen met elkaar gesprek. Het meest diepgaand en intensief is de ontmoeting tijdens de co-creatieprojecten.

Proeftuinen Overijssel: leerlingen aan zet

Waarom hebben anderen zoveel moeite met ons autisme? Wat gebeurt er met licht en geluid onder water? En kun je in een stuntwagen op drift ook kunst maken? Zomaar wat vragen waar leerlingen zelf mee kwamen en die ze samen met kunstenaars hebben onderzocht. Dat gebeurde in de Overijsselse proeftuinen, opgezet door Rijnbrink. Het motto daarbij is: als je leerlingen wilt winnen voor cultuur, geef hen dan zelf een stem in het onderwijs. Oftewel: vraaggestuurd werken 2.0.

Per proeftuin is vijfduizend euro beschikbaar. Dat geld gaat niet rechtstreeks naar de scholen, maar is bestemd voor de begeleiding door een hovenier en de bekostiging van een project op maat. De afspraken met schoolleider en CKV- of kunstdocent(en) worden

vastgelegd in een contract. Vervolgens be vraagt de hovenier, eerst met een enquête, en daarna later via een filosofisch gesprek op school, leerlingen over hun wensen: wat houdt jou bezig en wat vind jij belangrijk? Per klas kiezen leerlingen uiteindelijk één onderzoeksvraag en vervolgens gaat Rijnbrink op zoek naar kunstenaars om mee samen te werken. Bij de autovraag bijvoorbeeld ging een bekende stuntman tekeer met een Amerikaanse stuntwagen, om de beurt met enkele leerlingen erbij. Twee kunstenaars hadden ideeën voor 'rijdende kunst' bedacht: een canvas doek in de kofferbak en stuiterballen met verf en geluidsopnames tijdens de rit. De leerlingen bewerkten het schilderij verder en maakten geluidssamples. De docenten stonden erbij en keken ernaar en verbaasden zich erover hoeveel hun leerlingen van auto's wisten en hoe creatief ze waren.

Voor de volgende editie wil Rijnbrink docenten die voor de tweede keer meedoen, zelf leren hoe ze een filosofisch gesprek met kinderen kunnen voeren. Zo draag je deskundigheid over en borg je de stem van leerlingen in cultuuronderwijs.

(Rijnbrink is bezig aan een documentaire over het proeftuinenproject, maar die is door corona

Sommige collega's hebben afzonderlijke netwerken voor culturele instellingen, vaak per discipline. De CKV-netwerken zijn doorgaans

voor beide partijen. Deze zijn vaak lokaal, georganiseerd door de intermediairs. De provinciale instelling regelt dan een bovenlokaal netwerk voor de intermediairs.

5. Tips voor Kunst Centraal

Hieronder vatten we alle tips van collega's samen:

- Een focus op het vmbo is een goed startpunt, maar bouw het vooral uit: het profiel van de vakdocent houdt niet op bij vmbo, investeer in docenten in plaats van in niveaus.
- Investeer in persoonlijke contacten en zorg dat je de taal van de school spreekt.
- Zorg dat je alle kunstvakdisciplines uit het vo in huis hebt en dat je inhoudelijk van wanten weet.
- Denk na over wat en waarom je gratis aanbiedt en waar je scholen voor laat (mee)betalen. Financiële betrokkenheid kan draagvlak en borging ten goede komen, soms is de kunst van de verleiding nodig.
- Investeer, zeker bij langere projecten, in contacten op directieniveau omwille van breder draagvlak en borging.
- Richt deskundigheidsbevordering niet zozeer op vakinhoud, maar op nieuwe trends en op de bredere betekenis van de kunstvakken en samenwerking met niet-kunstvakken.

- Werk samen met kunstvakopleidingen en stimuleer hen in hun alumnibeleid.
- Houd actief een Facebookpagina bij voor vo-docenten.
- Geef ook informatie waar docenten niet uit zichzelf om vragen; benut bijvoorbeeld de grote opdrachten uit CN als vergezicht.
- Vermijd de valkuil om alleen te regelen en te organiseren, blijf vooral ook de inhoudelijke en verbindende partner.
- Maak culturele instellingen duidelijk dat je geen concurrent bent, maar hen juist helpt om samen te werken met vo-scholen.
- Coach culturele instellingen in vraaggestuurd werken en co-creatie.
- Gun jezelf de tijd om te nestelen in vo.

Er zijn gesprekken gevoerd met:

- Marlon van Casteren en Robin Brugmann - Kunstloc Brabant
- Jeffrey Deelman - Kunst & Cultuur (Drenthe/Groningen)
- Merel ten Elzen - Rijnbrink (Overijssel)
- Marie-José Kommers – LKCA
- Edien Lammers - Fleck (Flevoland)
- Clara Linders - KCR (Rotterdam)

Bijlage 2: Conclusies interviews met de POCU instellingen

Algemeen beeld

De POCU instellingen werken met (een groot) deel van de scholen uit hun regio samen. Het beeld is heel divers. Scholen verschillen onderling sterk van elkaar, binnen en buiten de regio's. Sommige scholen zijn zeer actief op het gebied van kunst en cultuur, anderen doen nauwelijks iets.

- De havo/vwo scholen redden zich goed. Ze hebben experts, kunstvakdocenten, in dienst.
- De vmbo-leerling krijgt weinig kunstonderwijs. Er worden weinig kunstvakken aangeboden en er staan weinig uren op het rooster. Het is per school heel verschillend hoe ckv wordt ingevuld en hoeveel uren er aan het vak besteed worden. Niet iedere school heeft een cultuurcoördinator die op de hoogte is van het aanbod van de culturele instellingen.
- Als je het vo vergelijkt met het po, dan heeft het po geen vakdocenten, maar cultuuronderwijs en vakoverstijgend werken is daar vanzelfsprekend. Het vo is anders georganiseerd met losse vakken, meer gefragmenteerd. De kunstvakken zijn eilandjes.

Vragen, wensen en behoeften van vo-scholen

- Scholen vinden het lastig goed te formuleren wat zij als school willen (maken van een cultuurbeleidsplan). Hier hebben ze hulp bij nodig.
- Docenten zijn heel erg druk en hebben weinig tijd. Scholen hebben een organisator nodig en hebben behoefte aan een co-creator. Een partij die de culturele aanbieders kent, scholen helpt met de uitvoering en met ze meedenkt.
- De scholen zijn op zoek naar een partner die verschillende organisaties, en daarmee disciplines, samenbrengt.
- Vroegtijdige planning en concrete invulling van lesprogramma's en/of activiteiten is belangrijk.
- Geld is vaak een probleem, de meeste scholen hebben alleen het cultuurkaartbudget van 15,- per leerling.
- Het vmbo wil kleinschalig aanbod, kleinschalige activiteiten. De leerlingen willen gezien worden, ze moeten zich welkom voelen.
- Het is belangrijk dat leerlingen het kunst- en cultuur aanbod als samenhangend ervaren. Een leerling bouwt bij het opnemen van nieuwe kennis of vaardigheden voort op eerder opgedane ervaringen. Daarnaast heeft de leerling zo zicht op de opbouw van het programma.

Wat moet Kunst Centraal vooral gaan doen?

- Kunst Centraal vervult de rol van vraagbaak/kenniscentrum, zij spreekt met veel verschillende partijen en kan dus putten uit alles wat zich in het veld afspeelt.
- Kunst centraal kan ook co-creator zijn, organisator, inspirator en adviseur.
- Steek in op creatief vermogen, 21e eeuwse vaardigheden. Vanuit tools aan je creatief vermogen werken. Verbanden leggen tussen disciplines en ook tussen vakken buiten culturele sector, sectoreilanden doorbreken.
- Sluit meer aan bij de leerlingen, spreek ze op persoonlijke titel aan.
- Zorg voor een activerend programma en voor afwisseling tussen kijken/luisteren/ervaren en doen/maken.
- Zorg voor verlichting van en inspiratie voor de vakdocenten. Ook verlichting van de instellingen, bijvoorbeeld ondersteuning bij subsidieaanvragen. Inspiratie is heel belangrijk voor docenten, dat geeft ze nieuwe energie. Zoek hierin naar een balans tussen ervaren en doen.
- Van binnen – naar buiten. Vernieuwende projecten (de klas uit). Ander aanbod (en disciplines) van buiten halen.
- Zet netwerken op; tussen culturele instellingen onderling, tussen scholen onderling én tussen scholen en instellingen.

- Organiseer informatiebijeenkomst(en) over curriculum.nu voor scholen én culturele instellingen.
- Een ckv vmbo netwerk kan zinvol zijn. 'De cultuurcoördinator heeft munitie nodig.'
Scholen worden getriggerd door goede voorbeelden.
- Passend onderwijs is ook een thema dat echt leeft op scholen, dat werkt nu niet goed. De 'rugzakjes' zitten nu gewoon tussen de hele klas. Hoe doe je dat, hoe kun je daar creatief mee omgaan? Kunnen we die leerlingen bereiken?
- Maak onderscheid tussen (aanbod voor) scholen in de grote stad en scholen in de provincie. En onderscheid tussen scholen in gemeenten waar een kunsteducatie instelling is en gemeenten waar die niet zijn.
- Ga niet in het vaarwater van de POCU instellingen zitten, waken dat er twee (soortgelijke) diensten in een stad/regio zijn. Maak vooral gebruik van elkaar en trek samen op.

Wat zou het beste bovenlokaal/provinciaal/overstijgend opgepakt kunnen worden?

- Doorbreken van de sectoreilanden is iets dat goed provinciaal kan, vakoverstijgend werken. Zet daar een netwerksysteem voor op. Koppeling met andere sectoren (science, maatschappij)
Uitwisseling daartussen. Scholen moeten het niet ervaren als iets

extra's, maar als curriculum vervangend. Kunst Centraal kan daar goede rol in spelen om dat op hoger niveau op te zetten zodat je er daarna op lokaal niveau mee verder kan.

- Organiseer bijeenkomsten voor de (POCU) instellingen rond thema's waarin je gaat uitwisselen en aan de slag gaat (zoals ook in po).
- Creëer een netwerk op vo gebied binnen de provincie waarin je van elkaar mag leren en waarin best practice uitgewisseld worden.
- Mogelijk ook bijscholing verzorgen voor de POCU instellingen op bepaalde vraagstukken.
- Ook bijeenkomsten voor teamleiders organiseren, zij zitten dichterbij de directie en kunnen zorgen voor breder draagvlak.
- Gelden beschikbaar stellen voor instellingen en/of helpen met het vinden van extra gelden. Voor het opstarten van nieuwe initiatieven is echt extra financiering nodig in ofwel geld ofwel gebruik kunnen maken van bestaande structuren.
- De stad (met haar instellingen) kan een rol spelen in de ontwikkeling van de provincie.

Reacties op 'Blik op de Toekomst'

Over het algemeen reageert iedereen enthousiast op het plan en de mogelijkheden voor samenwerking. Het plan is herkenbaar en helder.

Reacties op een aantal specifieke programmaonderdelen:

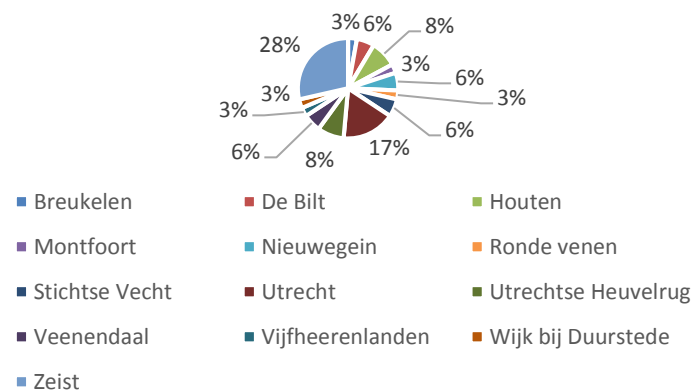
- Provinciaal ckv vmbo netwerk: 'Bouwen aan een ideaal ckv': CKV is echt vanuit havo vwo ontwikkeld en vmbo moest het erbij gaan doen, komt nog steeds niet goed uit de verf. Zou zeker goed zijn om daar aan te bouwen.
- Interne cultuurcoördinator training: ICC cursus is heel interessant, wel goed kijken hoe die het best kan werken, hoe je zorgt dat er deelnemers op af komen. Cultuurcoördinatoren hebben een lastige positie. Het is een losse functie, niet vergelijkbaar met andere functies op een school. Ze willen een vaste plek voor cultuur op school, maar voelen zich vaak niet gesteund door de schoolleiding, missen draagvlak. Hier ligt een taak voor Kunst Centraal.
- Klasselabs: Mooi initiatief! Helemaal eens met de motivatie om te onderzoeken wat leerlingen echt bezighoudt op het gebied van kunst en cultuur.

Bijlage 3: Rapportage vragenlijst V0

Aantal respondenten uit gemeenten:

Breukelen	1	3%
De Bilt	2	6%
Houten	3	9%
Montfoort	1	3%
Nieuwegein	2	6%
Ronde venen	1	3%
Stichtse Vecht	2	6%
Utrecht	6	17%
Utrechtse Heuvelrug	3	9%
Veenendaal	2	6%
Vijfheerenlanden	1	3%
Wijk bij Duurstede	1	3%
Zeist	10	29%
Totaal respondenten	35	

Response per gemeente



Algemene vragen

In welk (kunst)vak geef je les? *Meerdere antwoorden mogelijk*

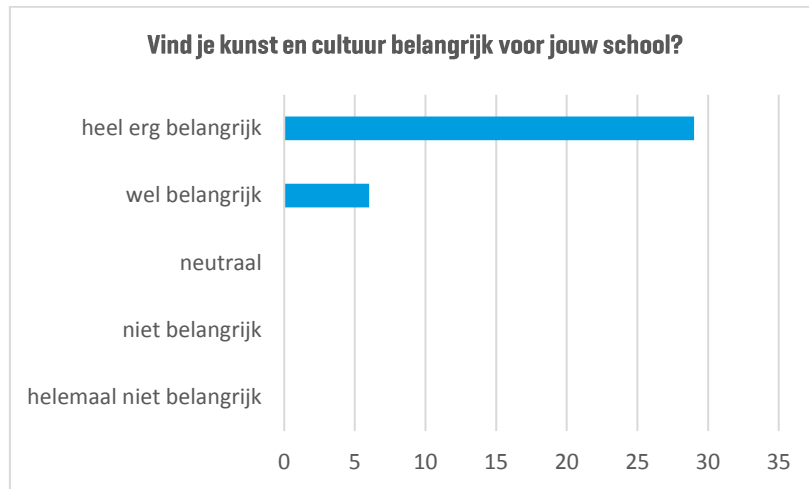
Beeldend onderwijs (waaronder ook nieuwe media)	12
Film	2
Muziek	0
Dans	0
Theater	3
CKV	15
Kunst algemeen	3
Anders	20

In welk onderwijstype werk je? *Meerdere antwoorden mogelijk*

Praktijkonderwijs	5
VSO	8
vmbo BK	13
vmbo GL	9
vmbo TL	21
havo	13
vwo	11
gymnasium	5

Aan welke leerlingen geef je les?

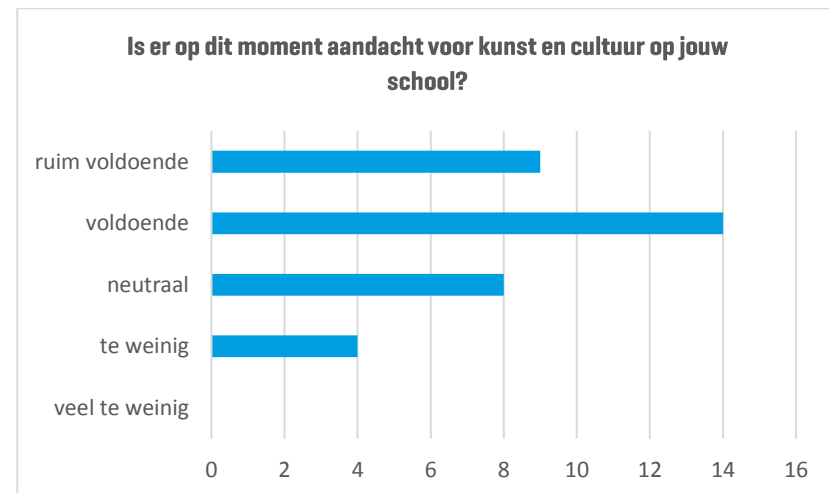
Onderbouw	5
Bovenbouw	6
Onder- en bovenbouw	24



Opmerkingen:

- Creativiteit wordt steeds belangrijker, ook in het bedrijfsleven.
- Zonder kunst en cultuur kennis/uitoefening leef je maar gedeeltelijk.
- Kunst helpt leerlingen zichzelf te zijn. Zich zelf te ontdekken. Te leren van anderen. De maatschappij te ontdekken enz.
- Onze leerlingen hebben nog meer aan lessen op dit gebied dan leerlingen in het reguliere onderwijs.
- Het creatief bezig zijn en het creatief leren denken is belangrijk in de ontwikkeling. Er zijn leerlingen die ontdekken dat ze hier plezier aan beleven en positieve reacties krijgen.

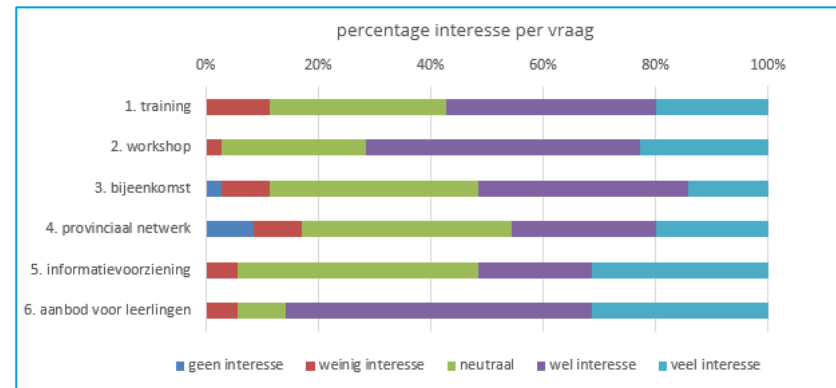
- Het is voor de ontwikkeling van onze leerlingen belangrijk opdat zij zich later beter in de maatschappij kunnen begeven.
- Wij richten ons vooral op de beroepsgerichte profielen. Kunst en cultuur onderwijs is juist dan ook belangrijk om leerlingen verder te laten kijken dan ze gewend zijn.
- Een bredere blik, eigen ontwikkeling, plezier.
- Juist ons type leerling komt thuis vaak weinig in aanraking (of aanmerking bij financiële gebreken) met cultuur, muzieklessen, theater, etc.).



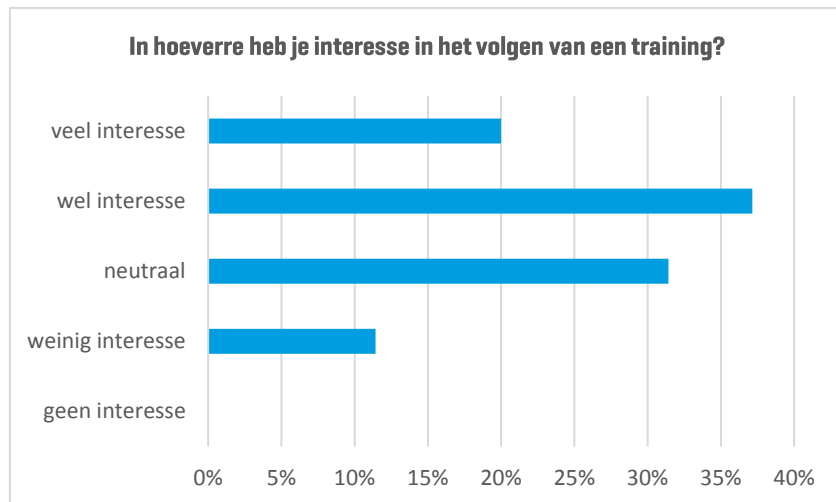
Opmerkingen:

- We zijn dit aan het opbouwen.
- Kan altijd meer!!!!
- We hebben een enthousiaste kunst docent. zij verzint veel mooie projecten. De combinatie met geschiedenis zou ik wel verder uit willen werken met jullie ;-).
- We zouden wel graag willen dat de leerlingen meer extern in aanraking komen met Kunst en Cultuur.
- Er zijn 2 kunstvakken waar leerlingen examen in kunnen doen. Er zijn veel culturele activiteiten op school.
- sinds afgelopen schooljaar weer meer. De afgelopen jaren was er weinig tot geen ruimte voor beeldende vorming.
- Leerlingen krijgen muziek, drama, bewegingsonderwijs.
- We hadden veel projecten, maar ik merk dat veel kunstprojecten moeilijk zijn vol te houden. (bemensing, inpassen in reguliere programma. Ik streef naar ieder leerjaar een project.

Totaal overzicht



Trainingen



Top 3 van meest gekozen Trainingen:

Training voor cultuurcoördinatoren. Aantal bijeenkomsten en zelfstudie. Je ontvangt een certificaat.	13
Een programma Visieontwikkeling (coaching, scholing, online tool) dat de school helpt het cultuuronderwijs te verbeteren en een schoolbrede visie op cultuuronderwijs te laten formuleren.	12

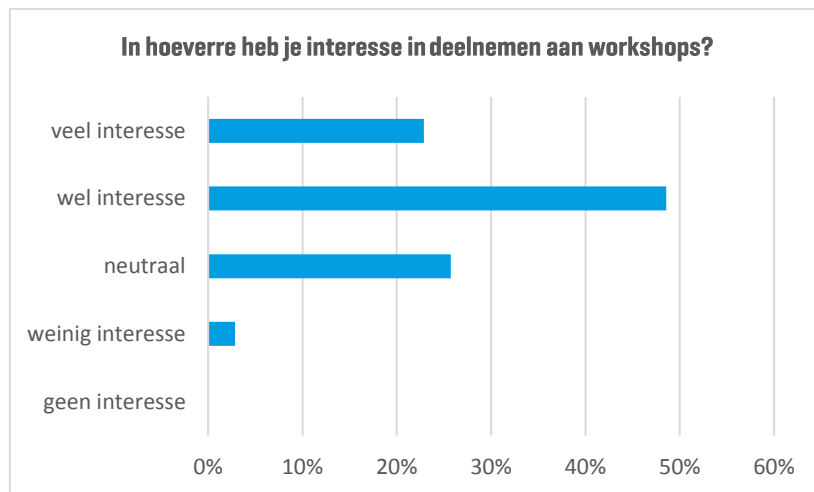
Trainingen op het gebied van filmeducatie zoals begrijpend kijken naar film, flip the classroom, films maken met leerlingen.	12
--	----

Anders:

- Aangezien wij multidisciplinair lesgeven is het ook leuk om een training te volgen en vaardigheden te leren die je niet op de opleiding hebt gekregen.
- ik zou graag een cursus participierend drama met (probleem) jongeren volgen.
- Ik heb belangstelling voor trainingen op gebied van drama en theater.
- een training waarbij je leert hoe je leerlingen kunt voorbereiden op een toekomst waarin creativiteit steeds belangrijker wordt.
- Nu even geen voorkeur maar gezien het online gebeuren zou daar een wens liggen (online lesontwerp op kunstzinnige wijze via Teams. Of eigen YouTube kanaal etc)
- Wat mij leuk en interessant lijkt: om samen met jullie een combinatie geschiedenis/maatschappij onderwijs met drama te ontwikkelen die voor meer vakken te gebruiken is.
- We willen graag cultuur profiel school worden. Ook geïnteresseerd in scholingen voor het team. Dit om te ontdekken wat cultuur kan betekenen binnen de verschillende vakken.

- Vind het leuk maar heeft geen prioriteit.
- Praktisch beeldend.
- Een goed cultuurplan schrijven is belangrijk en lastig en vergt veel tijd. Een goede online tool zou goed kunnen helpen.

Workshops



Top 3 van meest gekozen Workshops:

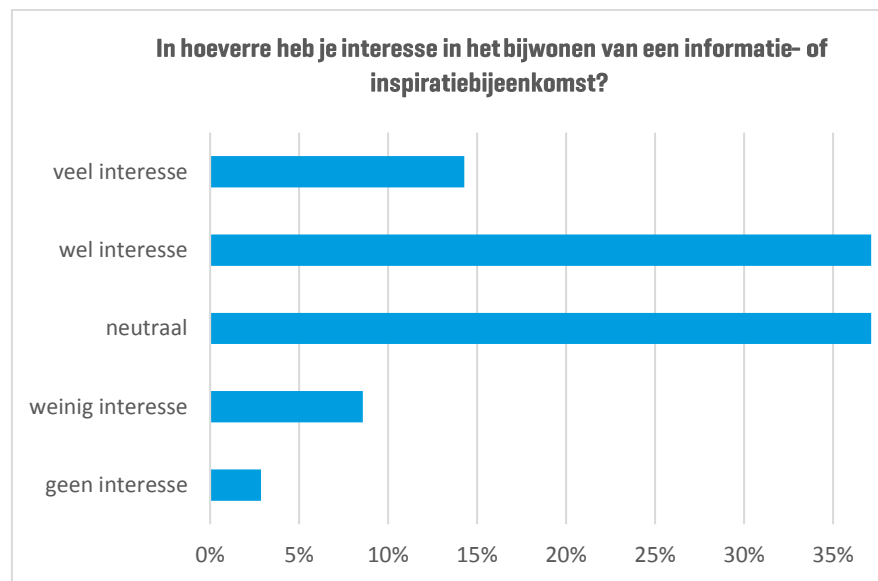
Kunst en Techniek/Technologie. Met de komst van onder andere 3D printers, lasersnijders, drones, virtual reality en programmeren, zijn er ineens een stuk meer mogelijkheden	16
--	----

binnen het onderwijs. Maar hoe zet je dit in binnen het cultuuronderwijs?	
Visual Thinking Strategies in een museum in de provincie Utrecht. Deze aanpak leert mensen open en zonder oordeel waarnemen, onderzoeken, luisteren naar en voortbouwen op elkaar door naar kunstwerken te kijken.	16
Maakonderwijs, ism FabLab. Leren (door te) maken. Het is een creatieve manier om leerlingen in staat te stellen uitvinders te worden.	15

Anders:

- Staan altijd open voor workshops en trainingen op gebieden die aansluiten bij ons curriculum, maar die ook een nieuwe impuls zouden kunnen geven.
- participierend drama geven aan (probleem) jongeren.
- Passend bij het project: Schilderen met Licht.
- Ik zou geïnteresseerd zijn in een workshop waar meer aandacht is voor kunst en cultuur in combinatie met het hebben van een visuele beperking. Alle vakken hebben baat bij nieuwe inzichten daarin.
- Het hangt ook af van de doelen van onze school, ik vind het superleuk om hier dingen mee te doen met Iln.
- leuke workshops! Ook van deze tijd. Art based learning zou er goed bij passen.

Bijeenkomsten



Top 3 van meest gekozen Bijeenkomsten:

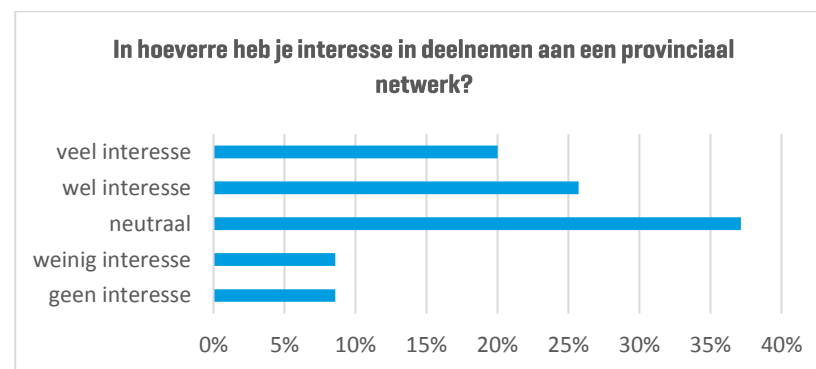
Een inspiratiebijeenkomst over mediakunst. Hoe zet je nieuwe media in bij cultuuronderwijs.	17
Een bijeenkomst over het vakoverstijgend werken, waarbij het verbinden van kunst en cultuur met andere vakken centraal staat. Wat is de meerwaarde van vakkenverbinding? Welke rol kan erfgoededucatie daarin spelen?	15

Een themabijeenkomst over draagvlak bij collega's en directie voor cultuureducatie op school. Wat is de meerwaarde van cultuuronderwijs voor de hele school?	12
--	----

Anders:

- bijeenkomst over hoe dramalessen te geven aan sociaal zwakkere jongeren.

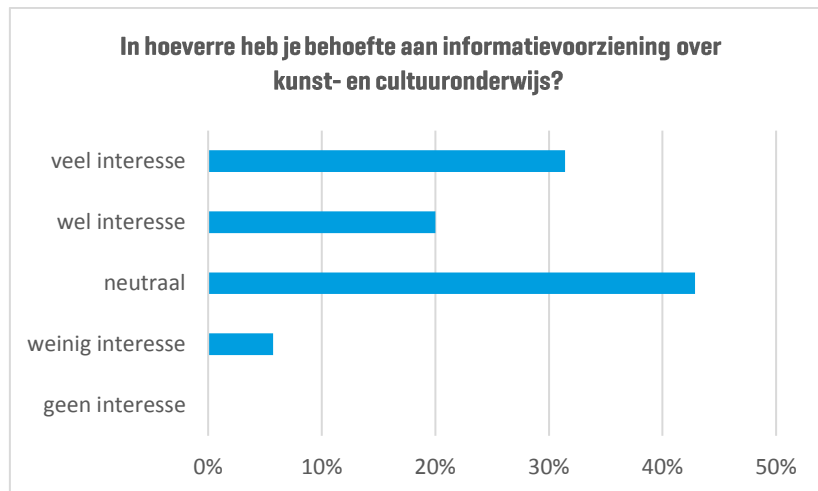
Provinciaal netwerk



Wie zou je graag op netwerkbijeenkomsten ontmoeten?

Cultuurcoördinatoren	17
Kunstvakdocenten	17
Lokale kunstencentra	17
Educatied medewerkers van culturele instellingen	17

Informatievoorziening



Top 3 van meest gekozen soorten Informatievoorziening

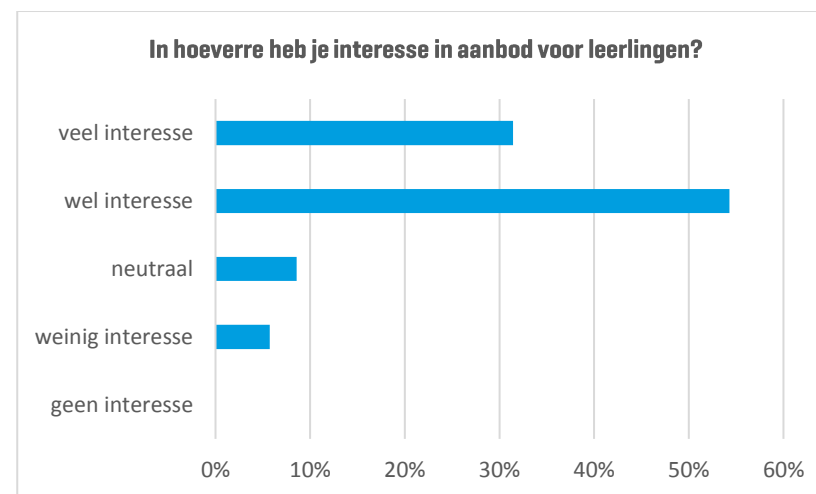
Kunst Centraal als vraagbaak en helpdesk. Een plek waar je terecht kunt voor vragen over geschikt cultureel aanbod, het aanvragen van subsidie, vakoverstijgend werken enz.	23
VO Nieuwsbrief, 3x per jaar, waarin culturele instellingen zich aan scholen voorstellen, bijzondere projecten uitgelicht, interviews met docenten aan het woord over cultuureducatie, subsidieregelingen enz.	20

Geïnformeerd worden via Social media zoals Facebook of Instagram	8
--	---

Anders:

Net als voorheen maar dan als toevoeging de rol van Kunst Centraal als actuele en innovatieve aanjager VO

Aanbod voor leerlingen



Top 3 van meest gekozen Activiteiten voor leerlingen:

Kijkje achter de schermen bij de grote Utrechtse culturele instellingen: TivoliVredenburg, Stadsschouwburg, Centraal Museum, Museum Catharijneconvent	27
Op maat kunst en cultuur aanbod, samengesteld op basis van de vraag van de school	24
Klasse lab: pilot project waarbij mét de leerlingen hun behoefte voor een kunst en cultuur project wordt achterhaald en waarin dit project ook ontwikkeld wordt	16

Anders:

- Vergeet Het Utrechts Archief niet! Heel belangrijk ;-)
- En Op maat project: dat doe ik dan heel graag samen met jullie!
- Muziek!
- Er is alleen weinig achterban vanuit school...
- op maat vooral omdat de school 'afgelegen' ligt en er geen OV in de buurt is.
- We zijn net met een culturele partner in zee gegaan, dus hoef ik op dit moment even niet op zoek naar een culturele instelling op maat.

Open vragen

Welke activiteit uit deze vragenlijst spreekt je het meest aan? Wat maakt dat je voor deze activiteit kiest?

- Cursus aanbod.
- De mogelijkheden van activiteiten voor de leerling.
- Netwerken met vakgenoten van andere scholen.
- De workshops en trainingen voor docenten en de informatiebronnen over cultuureducatie met activiteiten voor leerlingen.
- Uitbreiden netwerk.
- Innovatieve vormen die aansluiten bij de onderwijsontwikkelingen en veranderingen in de maatschappij
- Film maken, waarom: portfolio van visueel beperkte leerlingen in beeld zegt meer dan woorden.
- Bijeenkomst met andere cultuurcoördinatoren. Het uitwisselen van kennis en ervaring.
- Op maat kunst en cultuur aanbod, samengesteld op basis van de vraag van de school. Wij hebben een specifieke doelgroep en een niet ruim budget.
- informatie, inspiratie, workshops, actualiteit.
- Kijkje in de keuken bij cultuurinstellingen.
- Activiteiten voor leerlingen.
- Direct aanbod voor leerlingen.

- Het ontwarren van het grote web, eigenlijk is alles zeer welkom
- vakoverstijgend inzetten van kunst en cultuur
- Geen. Op dit moment heeft dit niet onze aandacht.
- Cultuurcoördinatorschap versterken, mogelijkheid van de hulplijn die geboden word.
- Achter de schermen meekijken bij musea, Tivoli ed. Hier krijg je niet altijd de kans voor. Verder is de omschrijving van de activiteiten ed te kort of kan je hiermee nog alle kanten op, om er iets echt uit te laten springen. Ik ben benieuwd naar wat het precies inhoud. Ik ben in ieder geval geïnteresseerd in bijeenkomsten met een praktische inslag en zodoende inzetbaar in mijn lessen.
- leerlingen meenemen en laten ervaren.
- activiteiten waar leerlingen doen
- Scholing; ik heb deze taak gekregen, maar dit is niet mijn core-business en moet veel zelf uitvinden
- Het maken van een cultureel plan, een visie ontwikkelen
- De workshops lijken me leuk. Ik hou van praktisch bezig zijn. Ook het uitwisselen met andere scholen, liefst VSO lijkt me fijn. Ik heb niet veel sparringpartners nu.
- Wat zijn voor jouw school belangrijke trends en ontwikkelingen?
- Technologie en nieuwe media, spreekt leerlingen erg aan

- Op dit moment zijn we druk bezig met kunst en cultuur zichtbaarder te maken in de school en een subsidieaanvraag te doen.
- positie van de kunstvakken op school
- Ontwikkeling techniek en robotisering
- overstap CKV naar afronding in 1 jaar
- aanbieden van multimedia, ckv junior, ckv dagen.
- Wij breiden de cultuureducatie momenteel steeds verder uit. Naast de verrijkingsweken in de onderbouw, waar veel cultuur wordt aangeboden, onderzoeken wij de mogelijkheden voor een cultuurklas vanaf leerjaar 1.
- creativiteit wat belangrijker wordt in het bedrijfsleven/ de toekomst
- zelfstandig leren
- Verbinding ik met wereld (nu helemaal), digitalisering en kunst-wetenschap-technologie
- Fab lab 3 D
- We werken al met een 3Dprinter en hebben nu een laserprinter aangeschaft
- multimedia en techniek
- Richting fotografie/ film maken met iPad
- mogelijkheden onderzoeken, tav cultuurprofielschool workshops voor het hele team. Studiedag organiseren voor het team
- kunsteducatie

- Het aanbieden van talentonderwijs waarbij leerlingen worden uitgedaagd tot meer dan alleen boeken leren
- gebruik van media, 3 d printers, theater
- Een visie ontwikkelen voor cultuur en kijken hoe het meer schoolbleef gedragen kan worden
- Leerlingen laten groeien op hun competenties. Durven en reflecteren op jezelf en anderen
- vakoverstijgende activiteiten. Kunst en techniek en duurzaamheid
- gebruik vormen van de nieuwe sociale media gebruik technologie en kunst en cultuur
- Dit is nog te weinig aan de orde
- iPad onderwijs. Verlangen van leerlingen naar games ontwerpen
- Veel van mijn leerlingen zijn dol op games. De collega's zijn een stuk minder met cultuur bezig.

Wat zijn voor jouw school belangrijke activiteiten in het kader van kunst en cultuur?

- Activiteitenweek en theater op school
- museum bezoek, cursussen
- CKV dag en andere activiteiten die door school voor de leerlingen georganiseerd worden.
- kunst en cultuur in de school (ivm regio functie/platteland)

- cultuurdagen, theater bezoek, voorstellingen in de school.
- Workshops en themadagen in de 3 verrijkingsweken in de onderbouw. Ckv en een workshopdag in leerjaar 3. Er zijn recent keuzevakken ontwikkeld voor de bovenbouw: nieuwe media en fotografie.
- projectweken, kunst kamp
- digitale middelen
- Projecten en samen maken en delen
- Theater, drama
- meer extern
- Brede ontwikkeling voor de leerlingen aangezien ze er zo achter kunnen komen wat ze leuk vinden.
- cultuurdagen, excursie, talentendag
- voorstellingen, workshops
- meerdere
- Nu nog weinig, we zijn aan het opbouwen
- theater, beeldend
- Cultuurdagen
- De lessen, cultuurdag klas 1 en 4
- We ontwikkelen alles zelf.
- koppeling kunst en cultuur met profielvak een keer de deur uit C&K inzetten om onderwerpen bespreekbaar te maken voor veel plezier!
- Theater, muziek, kunstklas

- De ervaring is erg belangrijk. Buiten de school ervaren. Maar ook zich zelf uitten. Dat gebeurt wel, maar te weinig.
- Praktische uitvoeringen: museum bezoek, toneel, musical

Wil je nog wat kwijt?

- Ik zou graag ook meer informatie krijgen over de mogelijkheden omtrent het aanleggen van een digitaal portfolio. Welke gratis programma's zijn er beschikbaar? Of op welke wijze kan dit toegepast worden in de al aanwezige software (it's learning, magister enz)
- Dank voor de vragenlijst en hoor graag de toekomstplannen
- Fijn dat Kunst Centraal weer voor/met v(s)o scholen aan de slag kan gaan
- Ben erg blij dat jullie weer iets voor het VO mogen gaan doen
- Zou hier graag een keer over spreken met eigen collegae en leidinggevende
- we zijn een (zeer) kleine school, gespecificeerde docenten muziek/drama hebben daardoor maar een klein aantal uren bij ons. Fijn is dat er een centrale plek is voor kunsteducatie.
- Fijn als jullie terug komen!
- Wij mogen meer aan cultuur doen...

Colofon

Tekst	Irene de Jong en Mariska de Wit
Redactie	Barbara Wittebol
Opmaak	Mirjam de Heer

Contact

Postbus 160
3980 CD Bunnik
T 030 - 659 55 20
F 030 - 659 05 10
E info@kunstcentraal.nl
www.kunstcentraal.nl

KUNST

CENTRAAL